



Afschaffing vestigingswet: terecht?

Auteur(s):Dijken, J.A. van
Heeres, H.J.*De auteurs waren werkzaam bij EIM. Zij danken S. Baljé, P. Gevers-Oliemans, H.R. Nieuwenhuijsen en W.H.J. Verhoeven voor commentaar.***Verschenen in:**

ESB, 84e jaargang, nr. 4234, pagina 920, 10 december 1999

Rubriek:**Trefwoord(en):**

mededinging

Het kabinet heeft onlangs voorgesteld de Vestigingswet Bedrijven af te schaffen. Dit zal de dynamiek in het bedrijfsleven en het aantal starters aanzienlijk doen toenemen.

Nederland kent sinds jaar en dag een vestigingswet die zich momenteel uitstrekt tot ongeveer de helft van alle bedrijven en vrije beroepen, met name het ambacht, de detailhandel en de horeca. De overige helft van het bedrijfsleven kent geen vestigingseisen. In 1996 is de Vestigingswet Bedrijven 1954 gemoderniseerd en aangepast door middel van het Vestigingsbesluit bedrijven. Daarbij is de wet vereenvoudigd en is het aantal vergunningplichtige branches gedaald, evenals het aantal verplichte opleidingsuren voor nieuwe ondernemers. Aspirant-ondernemers in vergunningplichtige branches krijgen sinds 1996 een vestigingswetvergunning als ze voldoen aan opleidingseisen 'algemene ondernemersvaardigheden'. Gedetailleerde eisen op het gebied van kredietwaardigheid en vakbekwaamheid vallen sinds dat jaar niet langer onder de wet. Alleen voor bakkers, slaggers en elektrotechnische installatiebedrijven is een uitzondering blijven bestaan; voor hen gelden in het kader van de vestigingswet nog vakbekwaamheidseisen.

Over het functioneren van de vestigingswet in haar huidige vorm bestaat politieke en maatschappelijke discussie. Wordt de kwaliteit van ondernemerschap bevorderd? Was en is de wet een toetredingsdrempel voor nieuwe bedrijven en is deze drempel te hoog of te laag? Treden niet te veel onbekwame ondernemers toe?

De minister van Economische Zaken heeft daarom EIM en Bakkenist Management Consultants gevraagd de voor 2001 voorgenomen evaluatie van de vestigingswet vervroegd uit te voeren ¹. Naar aanleiding van de evaluatie-uitkomsten heeft het kabinet op 10 september een besluit genomen over de voortzetting van de vestigingswet. Voor ons is dit de reden om in dit artikel enkele belangrijke evaluatievragen uit het EIM-deelonderzoek te bespreken. Het kabinetsbesluit kan in dat licht beoordeeld worden.

De vestigingswet: drempel voor starters

In het evaluatie-onderzoek is uitgebreid gebruik gemaakt van de mening van de ondernemers, recent gestarte ondernemers en aspirant-ondernemers (tabel 1). Alle oordelen, behalve het oordeel van de potentiële ondernemers, zijn dus oordelen van ondernemers die de start achter de rug hebben en de drempels genomen hebben. De mate waarin ondernemers afgezien hebben van het ondernemerschap vanwege de vestigingsweteisen is onbekend.

Tabel 1. De mate waarin vestigingseisen een drempel vormen voor het ontplooiën van activiteiten

Mate waarin de vestigingseisen een drempel zijn	% ondernemers
De wettelijk verplichte opleidingseisen zijn een drempel	5
Ik heb afgezien van het ontplooiën van activiteiten op andere markten omdat voor deze markten verplichte vestigingseisen golden	5
De vestigingsvereisten zijn een 'groot knelpunt', 1.600 starters (1994)	9
De start van mijn bedrijf is vertraagd door de wettelijk verplichte opleidingseisen	10
De tijd die nodig was voor de opleidingen is een drempel geweest	17
De vestigingseisen in een branche zijn voor mij een reden geweest om in een andere branche te starten	18
De vestigingseisen zijn een drempel voor 580 potentiële ondernemers (1998)	25
Ik ben met het bedrijf gestart voordat aan de verplichte opleidingseisen is voldaan	30

Bron: alle oordelen tenzij anders vermeld gebaseerd op een enquête in 1998 onder 630 ondernemers in branches die onder de vestigingswet vallen

Uit de interviews komt naar voren dat de vestigingsweteisen een knelpunt vormen om de gewenste onderneming te starten of om in

bepaalde branches te starten. De opleidingseisen, het percentage aspirant-ondernemers dat voor één of meerdere modules zakt (33%), de opleidingskosten en de tijd die gemoeid is met de opleidingen vormen voor een deel van de ondernemers een reële belemmering. De drempel blijkt ook uit het feit dat 30% van de nieuwe ondernemers start zonder vestigingsvergunning en dat 20% ervoor zorgt dat iemand anders het verplichte diploma heeft.

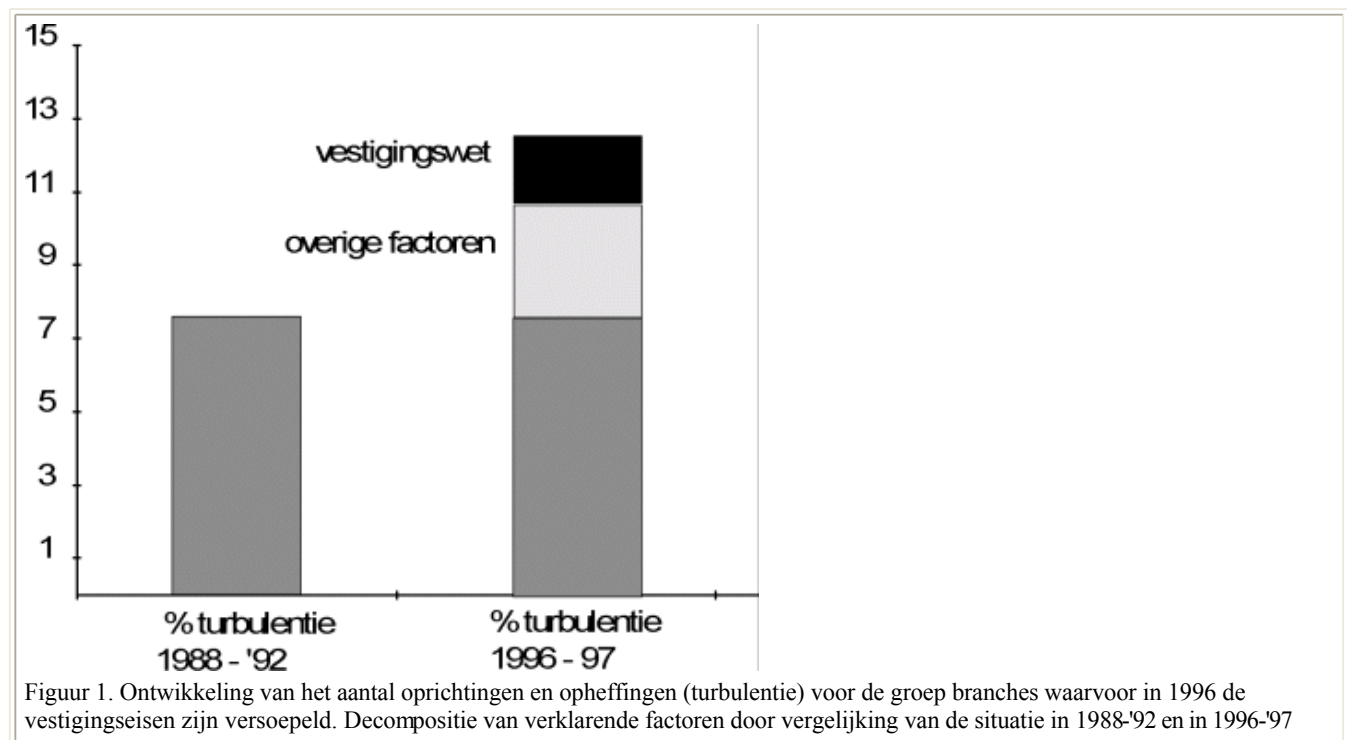
Vereenvoudiging wet leidt tot meer dynamiek

De reden voor de overheid om de vestigingswet in 1996 te vereenvoudigen, is het streven om het Nederlandse vestigingsbeleid minder verward en verouderd te laten zijn en om door méér marktwerking de economische groei te stimuleren. In de visie van de overheid kunnen economische groei en werkgelegenheidscreatie alléén veilig gesteld worden in een economie die zich flexibel aanpast aan snel wisselende omstandigheden. Een noodzakelijke voorwaarde voor dit aanpassingsvermogen is een goede werking van markten, zodat bedrijven op adequate wijze kunnen toe- en uittreden, groeien, krimpen en hun producten en productieproces kunnen vernieuwen.

Door de ontwikkeling van diverse dynamiekindicatoren in 19 branches die onder de vestigingswet vallen en in vijf branches waarvoor sinds 1996 géén opleidingseisen meer gelden te vergelijken met de ontwikkeling in het totale bedrijfsleven, is het effect van de modernisering van de vestigingswet geïsoleerd ^{2, 3}. Wij hebben daarbij de vermindering in opleidingsuren als een reductie van de toetredingsbelemmeringen beschouwd. Voor de analyse zijn de onderzochte branches in drie groepen ingedeeld: branches waarvoor de eisen sterk zijn versoepeld, branches waarvoor de eisen licht zijn versoepeld en branches waarvoor de eisen zijn verzwwaard.

Meer in- en uittrading

De turbulentie (som van oprichtingen en opheffingen) van het totale Nederlandse particuliere bedrijfsleven is in de periode 1993-1997 sterk toegenomen. In branches waarvoor de vestigingseisen versoepeld zijn, is de toename nóg sterker. Vooral voor de branches waarvoor in 1996 de verplichte opleidingsuren sterk zijn versoepeld, is dit effect goed waar te nemen (zie [figuur 1](#)). De versnelling die in de turbulentie is opgetreden, ligt bijna eenderde hoger dan in het totale particuliere bedrijfsleven. Opmerkelijk is dat in branches die voor 1996 géén vestigingseisen kenden en na 1996 wel, de turbulentie sterk is gedaald.



Nadere analyse wijst uit dat de toegenomen turbulentie vooral verklaard wordt door meer toetreding en in veel mindere mate door meer uittrading. De versoepeling van de wettelijke opleidingseisen heeft dan ook geleid tot een stijging van de netto-toetreding (toetreding minus uittrading) welke naar verwachting positieve werkgelegenheidseffecten heeft ⁴.

Meer starters

We kunnen de dynamiek ook beoordelen aan de hand van het aantal starters. In de sterk versoepelde branches neemt de startersquote ten opzichte van de ontwikkelingen in het totale bedrijfsleven aanzienlijk toe, terwijl in de verzwaaarde branches het omgekeerde geldt (zie [tabel 2](#)).

Tabel 2. Effect van de sterke versoepeling, de lichte versoepeling en de verzwaring van de vestigingseisen in 1996, op de startersquote en in aantallen starters

alle betrokken bedrijven	% toename startersquote t.o.v. 1988-92	aantal starters
sterk versoepeld	+ 30%	+ 900
licht versoepeld	+ 5%	+ 50

verzwaard	- 50%	- 600
alle branches vestigingsweta	+ 10%	+ 350

a. exclusief de niet-ambachtelijke detailhandel en de horeca

Ondernemers over de vestigingswet

Uit de enquête onder ondernemers in de branches die onder de vestigingswet vallen, komt een genuanceerd beeld naar voren over de betekenis van de vestigingswet (zie [tabel 3](#)). Bijna 70% van de ondernemers vindt dat zij dankzij de opleiding betere ondernemers zijn geworden. Hierbij doelt men dan meestal op vakopleidingen en vakdiploma's, daarbij refererend aan de oude situatie of aan allerlei vakbekwaamheidsopleidingen in het reguliere onderwijs of in brancheverband. De vakbekwaamheidseisen konden namelijk, zoals gezegd, tot 1996 onder de vestigingswet vallen, maar doen dat met uitzondering van de bakkers, slaggers en de elektronische installatiebedrijven, sinds dat jaar niet meer.

Tabel 3. Mening van ondernemers in branches die vallen onder het Vestigingsbesluit bedrijven (n = 630)

Meningen		%
Ik ken nieuwe bedrijven die de verplichte diploma's ontberen	28	
Ik ondervind persoonlijk nadeel van toegetreden bedrijven zonder verplichte diploma's		6
Ik ben aangesloten bij een erkenningsregeling	44	
Ik kan mijn werk als ondernemer goed doen zonder verplicht vestigingsdiploma		46
Ik zou de opleiding ook doen zonder verplichting	66	
De verplichte opleidingen hebben een beter ondernemer van mij gemaakt		68

Tegelijkertijd is 46% van mening dat zij hun werk als ondernemer ook goed kunnen doen zonder verplicht vestigingsdiploma.

Deze ondernemers hebben veelal de aangepaste vestigingswet voor ogen. Een grote groep van hen is van mening dat het diploma onvoldoende toegevoegde waarde heeft. Zij achten het diploma niet nodig en stellen dat ze zelf de vakdiploma's hebben en de administratie toch naar de boekhouder gaat. Een deel is van mening dat een langdurige praktijkervaring, en de mogelijkheid daarbij de goede mensen om zich heen te verzamelen, voldoende voorbereiding is op het ondernemerschap.

Veranderingen leiden tot meer concurrentie

Ondernemers in de branches waarvoor vestigingseisen gelden, is ook expliciet gevraagd naar hun oordeel over de veranderingen in 1996. Bijna een kwart heeft geen mening of acht de vraag niet op hen van toepassing. Van de overigen vindt vijftig procent de veranderingen slecht omdat de concurrentie hierdoor toeneemt, de kwaliteit afneemt, beunhazen kansen krijgen, het imago van de branche hieronder lijdt en vakbekwaamheidseisen nodig zijn. Ondernemers die de versoepeling een goede zaak vinden (35%) noemen als motief dat je kwaliteit als ondernemer niet wordt bepaald door een opleiding ("je bent goed of je bent het niet") en dat de markt zelf wel weet te selecteren. Vijftien procent van de ondernemers met een mening ziet enerzijds voordelen (toetreding wordt makkelijker, concurrentie neemt toe, werkloosheid kan minder worden, in vele branches is versoepeling mogelijk) en anderzijds de nadelen (concurrentie neemt toe, kwaliteit kan minder worden, beunhazen krijgen meer kansen en in sommige branches zijn opleidingseisen belangrijk).

Op de concrete vraag of men persoonlijk nadeel (omzetverlies, verlies aan klanten en dergelijke) ondervindt van starters die zonder verplichte vestigingsvergunning starten, antwoordt zes procent bevestigend. De overige ondernemers zijn van mening dat zij in een ander marktsegment zitten of dat vanwege de onkunde van de niet-bekwame ondernemingen de klanten toch wel weer bij hen terug komen.

Meer concurrentie leidt tot betere kwaliteit

Uit de bedrijvenenquête komt naar voren dat een grote meerderheid van de ondernemers méér concurrentie ondervindt in de afgelopen jaren. De vereenvoudiging van de vestigingsweteisen is daarvan een van de oorzaken. Theoretisch wordt verondersteld dat ondernemers in een situatie van toenemende concurrentie scherper gaan calculeren, genoeg nemen met lagere winstmarges en méér aandacht gaan besteden aan productvernieuwing, de kwaliteit van producten en diensten, de kwaliteit van het personeel, productdifferentiatie, flexibiliteit en klantgerichtheid.

Het gedrag van de ondervraagde ondernemers komt in grote mate overeen met hetgeen in de theorie verondersteld wordt. Volgens de ondervraagde ondernemers spelen zij door vernieuwingen en verbeteringen van producten en diensten (75%), differentiatie (42%), toename van de klantvriendelijkheid (42%) en prijsverlagingen (16%) in op de nieuwe concurrentieverhoudingen. Van een neerwaartse spiraal, grootscheeps prijsbederf en onverantwoord ondernemerschap lijkt dan ook geen sprake te zijn als antwoord op de toegenomen concurrentie.

Implicaties van afschaffing

Hoe nu verder met de vestigingswet? Met behulp van de analyse kunnen ook scenario's voor verdergaande aanpassingen van de vestigingswet geëxtrapoleerd worden. Hiervoor kunnen de effecten van de veranderingen van de vestigingswet in 1996 een richtsnoer

zijn. De introductie van vestigingseisen in branches waarvoor geen verplichte eisen gelden, vermindert het aantal starters aanzienlijk. Wordt in de helft van het bedrijfsleven waarvoor nu geen eisen gelden de eis van het behalen van het Vestigingswet-diploma 'algemene ondernemersvaardigheden'(AOV) geïntroduceerd dan is aan de hand van ons onderzoek uit te rekenen, dat dit de komende jaren een jaarlijkse reductie van het aantal starters betekent van iets meer als 2.000⁵. Het volledig afschaffen van de vestigingswet daarentegen, verhoogt het jaarlijkse aantal starters met naar verwachting 1.600.

Conclusie

De vestigingswet is een drempel. De vereenvoudiging van de wet heeft de toetredingsdrempels verlaagd, het aantal starters en het aantal ondernemingen doen toenemen en de turbulentie vergroot terwijl de introductie van vestigingseisen in enkele branches het tegenovergestelde effect heeft bewerkstelligd. Mede door de vereenvoudiging van de vestigingswet is de concurrentie toegenomen met alle gunstige gevolgen van dien. Van een neerwaartse spiraal, grootscheeps prijsbederf en onverantwoord ondernemerschap als gevolg van de toegenomen concurrentie is geen sprake. Gezien deze uitkomsten en de verwachte getalsmatige implicaties van het afschaffen van de vestigingswet, is het begrijpelijk dat het kabinet recentelijk heeft besloten dat de vestigingswet geen effectief, efficiënt en noodzakelijk instrument (meer) is om de kwaliteit van het ondernemerschap te bevorderen. Omdat de wet nog steeds een belemmering vormt voor startende ondernemers is tevens besloten om de vereisten op het gebied van algemene ondernemersvaardigheden in te trekken per 1 januari 2001 en de wet per 1 januari 2006⁶. Dit besluit past uitstekend in het recente voornemen om het aantal startende ondernemers tijdens deze kabinetsperiode met 25% te doen toenemen⁷.

Zie ook:

H. ter Steeg, [Reactie: Afschaffing van de Vestigingswet Bedrijven: een dure misvatting](#), *ESB*, 10 december 1999, blz. 923

1 EIM, *Evaluatie Vestigingswet Bedrijven; deelonderzoek A: effecten op dynamiek en ondernemerschap*, Zoetermeer, mei 1999. Dit deelonderzoek omvatte een historische reconstructie, een peiling onder ondernemers en een kwantitatieve analyse van de bedrijvendynamiek en diversificatietendenzen van de branches die onder de vestigingswet vallen. Het door Bakkenist uitgevoerde deelonderzoek B omvatte het verkrijgen van indicaties voor de toewijsbaarheid van effecten van de vestigingswet bij allerlei branches, een analyse van de context van de wet en een beknopte internationale vergelijking. Daarnaast heeft Bakkenist de bevindingen van beide deelonderzoeken geïntegreerd in een hoofdrapport. Bakkenist Management Consultants, *Evaluatie Vestigingswet Bedrijven 1954 Hoofdrapport*, Amsterdam, mei 1999.

2 Verklarende factoren daarvoor, buiten de veranderingen in de vestigingswet, vormen de conjunctuur, autonome ontwikkelingen, overig overheidsbeleid enzovoort..

3 Niet opgenomen zijn de niet-ambachtelijke detailhandel en de horeca.

4 A. Nieuwenhuizen, *Turbulentie en economische prestaties*, EIM, Zoetermeer (nog te verschijnen).

5 Dit getal vormt een doorrekening van de resultaten uit 1996, toen een beperkt aantal branches voor het eerst verplicht werd tot het behalen van een dergelijk diploma, en het aantal starters in deze branches afnam (zie tabel 2). Het effect is doorgerekend voor het gehele bedrijfsleven dat nu nog geen wettelijk verplichte opleidingseisen kent, rekening houdend met de verwachting dat een deel van de startende ondernemers geen moeite zal hebben met het behalen van een diploma,

6 Brief van de minister van Economische Zaken aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, dd. 10 september 1999, kenmerk ES<-%slash%>MW<-%slash%>A<-%slash%>99055627.b32.

7 G. Ybema, *De ondernemende samenleving*, 6 september 1999.